

ИНОВИРАЊЕ ТЕМАТИКЕ, НАРАЦИЈЕ И ДОЖИВЉАЈА

Угљеша Шајтинац, *Банайџоријум*, „Архипелаг”, Београд 2014

У продуженом наслову своје нове збирке прича *Банайџоријум* и *ина џроза* Угљеша Шајтинац (1971) те приче одређује једноставним означавањем њихове прозне форме, обележавајући на тај начин, заправо, велику међусобну разноврсност ових прича, које као да не повезује ништа друго до тек то да су писане у форми прозе. Ове приче се веома разликују већ и по дужини, па најкраћа нема више од двадесетак редова, док најдужа достиже размере обимније приповетке, и заузима више од две петине књиге. Исто тако, видљиве су и многе разлике у наративном поступку, па свака прича изгледа као свет за себе. Може се рећи да у свакој причи ове књиге Шајтинац демонстрира посебан начин обликовања нарације, представљајући се као писац који располаже завидном списатељском инвенцијом и потврђујући се као писац који у савремену нарацију уноси многе иновације. Разноврсност иновирања наративних поступака и форми је један од главних квалитета ове Шајтинчеве збирке прича.

Од свих иновација треба најпре поменути ону коју Шајтинац ствара и највише развија у најдужој причи, чији је наслов „Амико”. До ове иновације писац долази угледајући се на најновије поступке обликовања у једној другој уметности, а то је филм. Подстицај за иновацију Шајтинац налази у савременој филмској продукцији, и то оној трећеразредној, комерцијалној, оличеној у најновијој холивудској продукцији у жанру акционог филма, у коме главни јунак, из сцене у сцену, улази у нове обрачуне са многобројним непријатељима и све их поубија, а да се више не зна ни зашто, ни у име чега, а богме ни колико противника победи, да ли неколико десетина, стотина или можда и хиљаду; важно је да се главни јунак непрестано бори и да увек побеђује, што невероватније и разноврсније, то боље.

Тиме се Шајтинац придружује оним нашим писцима који приповедају филмски, који иновирају нарацију инспиришући се новим филмским поступцима обликовања, ефектима и конвенцијама, што, дакле, није његов патент. Али код њега је ново то што преузима поступке из актуелне филмске продукције, из америчког трилера, и што то чини на иновативан начин, и то литерарно иновативан начин. Он не преузима ни фабулу, ни ликове, већ поетику, односно, поступке обликовања, конвенције, динамику, логику грађења и развијања, то јест, унутрашњу драматургију трилера. Наравно, биће при крају приче борби и обрачуна главног јунака са многобројним противницима, али Шајтинац гради и развија причу на другој врсти ефеката. Писац полази од посебне поетичке импликације коју учитава и у поетику трилера као жанра, наиме, да је начело на којем почива тај жанр начело игре, рачунајући, пре свега,

са неограниченом слободом импровизације и креације, наравно, преносећи то начело у сферу списатељске импровизације и креације. А главно врело те креације је у језику, посебно, у лексици и у основном исказу: реченици.

Дужу причу „Амико” Шајтинац развија помоћу бујне лексике и кратке и јасне, али и врло однеговане реченице, обликујући динамичну и фрагментаризовану нарацију. То је добитна комбинација у овом случају, а необично је то што писац бујност лексике постиже помоћу варваризама градећи чак и неологизме од страних речи, што је, у ствари главни покретач у овој игри приповедања. А што се тиче реченице и динамике, и у томе Шајтинац показује не мање и инвентивности и вештине, обликујући сасвим фрагментаризовану слику света (кратка дескрипција, испрекидана и динамична фабула, мноштво епизодних јунака за једнократну употребу), а истовремено сасвим необичну, литерарно однеговану и ефектну језичку реализацију нарације.

У другим причама су неке сасвим друге фабуле и други ликови, какве читалац не сусреће у новим трилерима, већ у стварности савременог доба. За Шајтинца је карактеристично да користи једноставније нараторолошке моделе и поступке обликовања, као што су: стандардне и једноставне технике приповедања у трећем и првом лицу, веома фрагментаризована слика света, заснована, углавном, на перцепцији и непосредним визуелним сензацијама, али у литерарно профилисаној и ефектној језичкој реализацији итд. Проза овог писца није ни сложена, ни нарочито софистикована, мада у неким причама мера отежаности може бити појачана.

Но независно од свих ових формалних обележја, Шајтинчеве приче из *Банайторијума* се одликују и неким другим иновацијама и квалитетима, што се посебно огледа у тематици и у артикулацији егзистенцијалног доживљаја. Шајтинац је писац који се усредсређује на актуелни тренутак, на најновије феномене човекове егзистенције, које тражи и налази имагинирањем слике света у препознатљивом амбијенту, не само војвођанском, и то, углавном, међу младим људима, или међу маргиналцима, чије осећање живота је колико интензивно толико и оптерећено свакојаким ограничењима, а које се конкретизује у необичној мешавини ироније, гротеске и сарказма, односно, грча, горчине, али и – отпорности на њих.

У причама *Банайторијума* Шајтинац потврђује више списатељских способности и постиже широку лепезу квалитета; како много инвенције и иновација у језику и у форми, тематици и сензибилитету, тако и много вештине у профилисању и димензионирању литерарних и уметничких ефеката.

Сшојан ЂОРЂИЋ